

VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

VERSLAG OVER HET JAAR 1969

VERSLAG OVER HET JAAR 1969

De officiële erkenning van het uitzonderlijke historisch en aesthetisch belang van het dorp Broek in Waterland vond dit jaar haar neerslag in de aanwijzing tot 'beschermd dorpsgezicht' op grond van de monumentenwet van 1961, art. 20. Evenals destijds de vaststelling van de lijst der afzonderlijke monumenten werd ook deze wettelijke bescherming van het dorpsaspect zeer positief ontvangen door het gemeentebestuur, twee feiten, die tot dankbaarheid stemmen en hoop geven voor de toekomstige ontwikkeling.

Ondertussen bleef de situatie in het dorp allesbehalve statisch. Er viel met betrekking tot de oude huizen en hun omgeving in 1969 een stroomversnelling te constateren in de her- en verbouw-activiteit. Voor een belangrijk deel verdienen de ondernomen werken veel lof, en heeft het resultaat bepaald bijgedragen tot het behoud van het dorps schoon. Na een lange periode van intensieve restauratie-arbeid kwam in de zomer eindelijk het pand Leeteinde 4-6 gereed. Dit is een felicitatie waard voor de eigenaresse: de vereniging 'Hendrick de Keyser', maar ook voor de architect, J. Schipper jr., en de in restauraties gespecialiseerde aannemersfirma D. de Vries Jzn. te Zaandam. De scepsis waarmee hier en daar de onderneming aanvankelijk was begroet verdween geleidelijk, en de velen, die op 1 november de opening van de in het huis gevestigde galerie 'De Swaen' bijwoonden, hebben ongetwijfeld eenzelfde gevoel van verrassing en voldoening gehad als doorklonk in de toespraak van de burgemeester. Bij het bestuur gold die voldoening in niet geringe mate ook het behoud en zorgvuldig herstel van het aardige stenen gebouwtje in de overtuin, waarvoor onzerzijds indertijd zeer geijverd is en financiële steun verleend werd. Het bepaalt thans samen met de naar oud model herbouwde en geteerde schuur op het naastgelegen erf, in belangrijke mate het schilderachtig aspect van dit dorpsgedeelte.

Aan het Havenrak bereikte het herstel van nr. 27 een (voorlopig) eindstadium, waardoor de consolidering van dit mooie 17de-eeuwse huis is gewaarborgd, en ook het interieur aan historische sfeer gewonnen heeft.

Havenrak nr. 17, waarvan het eenvoudige exterieur niet direct verraadt, dat het een met snijwerk versierde en ten dele betegelde achterkamer bevat, werd door de eigenaar zorgvuldig onderzocht, in tekening gebracht en hersteld. Een bijzonderheid is, dat het erf een ware schat aan bodemvondsten bleek te bewaren, waarvoor van de zijde van het Instituut voor Prae- en Protohistorie dit jaar daadwerkelijke belangstelling getoond is.

Met de vernieuwing van het achter deze beide panden gelegen boerderijtje (Havenrak 21) werd deze herfst een begin gemaakt.

Aan het Roomeinde is in 1969 ook hard gewerkt. De beide huizen, die tegenover elkaar staande, als twee wachters het dorp naar de zijde van de Noordmeer afsluiten, veranderden van eigenaar en bewoners. Nr. 12 bleek zo vervallen, dat er vrijwel tot herbouw moest worden overgegaan; bij nr. 45 werd in hoofdzaak het interieur veranderd. 'Oud Broek' volgde de sanering van dit hoekje van de dorpskern met belangstelling, en wendde zich tot de eigenaars met het verzoek de beide huizen in een der voor ons dorp karakteristiek geworden tinten grijs te schilderen, om aldus de tonalistische eenheid met de overige houten bebouwing te handhaven.

Naast al deze verheugende verschijnselen van regeneratie moesten elders weer minder gunstige veranderingen geconstateerd worden. Zeer zorgelijk is naar het oordeel van het bestuur de aftakeling van de boerderij Broekermoordijk 15. Na de verkoop van enige jaren geleden, door de Doopsgezinde gemeente van Monnickendam aan een Amsterdamse aannemer, heeft 'Oud Broek' zich al tot deze gewend met een brief waarin op het belang van het gebouw voor het dorpsgezicht werd gewezen en gevraagd in ieder geval het noodzakelijkste herstel te verrichten. Sedertdien is echter de toestand van het gebouw nog verder achteruit gegaan. Om te verhoeden dat het voor Broek geheel verloren zou gaan is er bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg op aangedrongen het pand, dat door ons medelid N.M. Philippina voor de Stichting Historisch Boerderijonderzoek werd opgemeten, alsnog op de monumentenlijst te plaatsen. Wij hopen zeer, dat het mogelijk zal blijken de boerderij met de kaakberg te behouden, zodat het Havenrak niet beroofd wordt van zijn markante optische afsluiting naar de Z-W-kant.

Reddeloos verloren is het huis Jaagweg 1, dat opgeofferd moet worden aan de noodzakelijke tracé-verbetering in de Provinciale weg tussen de brug en garage Kelderman. Het valt zeer te betreuren, dat daarmee weer een onzer oude houten huizen verdwijnen gaat. Misschien geen monument van de eerste orde, maar met z'n langgerekt daksilhouet en de naar het Zuideinde toegewende uitbouw wel een heel bekoorlijk pand. Er is bepaald, dat bij de sloop de daarvoor in aanmerking komende materialen - wij denken bijv. aan deuren, ramen en dakpannen! - ter beschikking zullen komen van restauraties aan oude huizen in het dorp.

In de directe omgeving van de kerk, dus in het hart van het dorp, verdwenen bij de verbouwing van Kerkplein 2 de beide oude bomen voor het huis. Dat is in strijd met de desbetreffende gemeentelijke verordening, waarbij levende bomen beschermd zijn. Met deskundig opsnoeien hadden de bomen gespaard kunnen blijven en was toch een grotere lichtinval bereikt. Nu is het huis voor 't oog ineens veel dichters aan de straat komen te staan en heeft het gevelaanzicht bovendien aan levendigheid verloren.

Korte tijd later stonden er steigers bij het huisje Leeteinde nr. 1, tegenover de kosterij, en begon ook daar een verbouwing. Deze beoogt het geheel verkommerde pandje, dat bovendien voor moderne woonbegrippen veel te klein was, in een harmonische en aangepaste vorm weer bruikbaar te maken. Voorzover het nu gereed is kan men er alle lof voor hebben. Helaas werd in het Dee een stenen muur opgetrokken, die detoneert in de omgeving. Met teren zou vermoedelijk aan het aspect hier nog wel iets te herstellen zijn.

Op verschillende plaatsen in het dorp worden van tijd tot tijd nieuwe hekken aangebracht. Het ene valt daarbij gelukkiger uit dan het andere. Dit jaar was er een hausse in golvende planken op lage paaltjes, soms gevernist of blank gelakt. Bij een bungalow zijn ze misschien niet kwaad, maar in de dorpskern van Broek in Waterland minder geslaagd. Al was het alleen maar omdat het gebruik van allerlei verschillende vormen van erfafscheidingen rommelig werkt en de aanblik van het dorp als totaliteit versnipperd. Waarom niet bij de houten of ijzeren spijltjes gebleven?

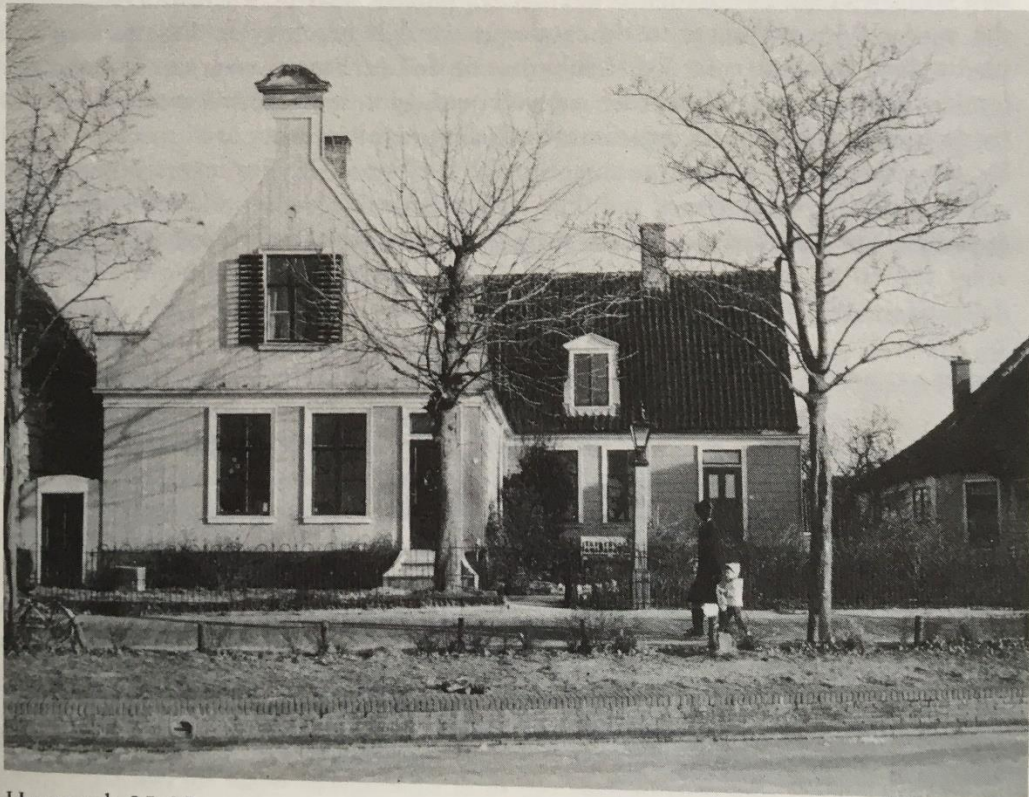
In de Dorpsstraat werd weer een slootje gedempt. Wij zullen niet zo sentimenteel zijn om hevig te treuren bij het verlies van dit stukje water met z'n weelderige grassen en hoog opschietende lissen aan de kant. Er is een verbreding van de rijweg

Vereniging Oud Broek in Waterland / Jaarverslag 1969

mee gewonnen. Maar was het nodig er zo'n doodse en karakterloze parkeerstrook van te maken? Zou één enkele boom daar niet al weer wat leven en model aan geven?

Met het bovenstaande is slechts een greep gedaan uit de vele restauraties en verbouwingen die in 1969 in Broek hebben plaatsgehad.

Met het bovenstaande is slechts een greep gedaan uit de vele restauraties en verbouwingen die in 1969 in Broek hebben plaatsgehad. De lijst zou bijv. nog uit te breiden zijn met de bouw van een garage aan de noordzijde van de N.H. pastorie, in een onopvallende en simpele vorm (de bomen er om heen werden gelukkig zoveel mogelijk gespaard), met de verbouwingen en herstellingen aan de Keerngouw en de Erven, en met restauratiewerkzaamheden in het Zuideinde. Het meest in het oog lopend was daar de wederopbouw van nr. 8, waarbij in overleg met monumentenzorg besloten werd tot reconstructie van de 17de-eeuwse voorgevel. Deze regeneratie van het monumentenbezit in Broek kan niet anders dan positief gewaardeerd worden. Zonder periodieke herstellingen, soms van ingrijpende aard, is dat rijke bezit een snel einde beschoren. Voor de Rijksdienst voor de Monumentenzorg is het toezicht op het werk van al die geregistreerde monumenten een veeleisende opgave. Toch blijft bij iedere restauratie de deskundige begeleiding van die zijde o.i. een absolute voorwaarde, als waarborg dat niet alleen onverantwoorde ingrepen verhinderd worden, maar ook belangrijke gegevens vastgelegd en bewaard blijven.

Havenrak 25-29.

BIJEENKOMSTEN

Op zaterdagmiddag 24 mei koerste een zwaarbeladen koevlet met twee even volle roeibootjes over het Havenrak naar de Broekervaart, om de talrijke deelnemers aan deze water-excursie de natuurgebieden ten N.W. van Broek te laten zien, in het bijzonder het Varkensland. Evenals in 1967 ontving de vereniging daarbij ook nu weer de onmisbare hulp van Staatsbosbeheer, dat in deze omgeving vele weiden watergebieden onder zijn beschermend toezicht houdt. Door het prachtige weer werd deze excursie voor natuurliefhebbers in ieder opzicht een succes. Naar een meer bebouwd gebied voerde de excursie die plaats had op 11 oktober, waarbij onze zustervereniging 'Oud Edam' gastvrouw was. Onder de deskundige en enthousiaste leiding van drie Edamse bestuursleden, die elk een ander onderdeel van het gevarieerde programma voor hun rekening namen, zagen ca. dertig leden van 'Oud Broek' wat er in Edam door positief monumentenbeleid van de overheid en soms gepassioneerde activiteit van particulieren tot stand komt.

Laat in het verslagjaar nog, op 13 december, werd de historische tentoonstelling 'Broek in beeld' geopend, die tot en met oudejaarsdag in het pas gerestaureerde huis Leeteinde 4-6 te zien bleef. Voor deze eerste expositie van afbeeldingen van het dorp en zijn inwoners uit de laatste 350 jaar heeft vooral 'Oud Broek's' penningmeester, de heer A.P. Bruigom, zich zeer ingespannen. Het is hem gelukt in korte tijd en uit zeer verspreide bronnen een hoeveelheid materiaal bijeen te brengen, die zelfs insiders verblufte. Na veel keuren, vergelijken en schiften werden daaruit enige honderden tekeningen, prenten, kaarten en foto's geselecteerd, die onder 145 nummers in de catalogus werden beschreven. De opening vond plaats door Burgemeester Te Boekhorst in de Leerkamer, waar ca. 70 belangstellenden bijeen waren. Zij werden verwelkomd door de voorzitter en hoorden daarna de toelichting door de organisator van deze manifestatie.

De tentoonstelling genoot een zeer grote toeloop: 729 bezoekers tekenden het gastenboek. De catalogus is in ruime oplage gedrukt, zodat ook voor hen, die de expositie niet konden bezoeken, nog een exemplaar beschikbaar is. Toezending volgt franco na storting van f. 2,- op de rekening van 'Oud Broek in Waterland' bij de Raiffeisenbank alhier (giro bank 203106).

RESTAURATIES

Het gebrandschilderd glas in de kerk bleek in de loop van de tijd een aantal kleine en grotere beschadigingen te hebben opgelopen. 'Oud Broek' vroeg het glazeniersatelier Bogtman in Haarlem een begroting van de herstelkosten te maken, en gaf – na overleg met de kerkvoogdij – daarna opdracht dit restauratiewerk uit te voeren. Bij het bezoek dat de fa. Bogtman aan de kerk bracht, moest helaas geconstateerd worden, dat ook het raamharnas en het beschermend gaas hard aan vernieuwing toe zijn. Onze vereniging, die hiertoe zelf de middelen niet bezit, bracht e.e.a. ter kennis van de gemeente en van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Bij het overleg met de kerkvoogdij bleek, dat er nog een groot aantal fragmenten aanwezig is, dat waarschijnlijk afkomstig is van de restauratie die in de jaren '30 werd uitgevoerd. Het plan bestaat om deze op enigerlei wijze tot een klein geheel samen te voegen, om zo de geïnteresseerde kerkbezoeker in staat te stellen de

verrassende rijkdom aan details in de klederdrachten, de huizenbouw en het dorpsleven ook eens van heel nabij te bekijken.

Geen eigenlijke restauratie, maar daarop wel vooruitlopend, was een initiatief, dat al in het laatst van 1968, na de vorige algemene jaarvergadering werd genomen. Het betrof een onderwerp voor houten brugleuningen, dat als suggestie aan de gemeente werd aangeboden, met de gedachte aan een toepassing bij de ingezakte brug aan de Erven, en eventueel andere in de toekomst noodzakelijke vernieuwingen. Het ontwerp, dat in opdracht van de vereniging door architect N.M. Philippona werd getekend, is gebaseerd op de hier vanouds aanwezige 'zijltjes', met enige verbeteringen in constructie en materiaal.

CONTACTEN MET ANDERE ORGANISATIES

Na een grondige voorbereiding kwam dit jaar het rapport over het bomenbestand in Broek gereed, dat op initiatief van de vereniging werd opgesteld door Staatsbosbeheer. Het bestaat uit een inventarisatie van de in het dorp aanwezige bomen, een globaal plan met principe-voorstellen voor verdere beplanting, en een zeer waardevol rapport, waarin gewezen wordt op de bijzondere betekenis van bomen in het dorpsbeeld, de gevaren die hen bedreigen en de toekomstwaarde die een weldoordachte en regelmatig aangevulde boomaanplant heeft. Dit 'bomenplan' is ook aan het college van B & W toegezonden, die daarop het bestuur van 'Oud Broek' uitnodigde tot een bespreking, waarbij behalve dit plan ook allerlei andere zaken van gemeenschappelijk belang ter sprake kwamen. Bovendien heeft het bestuur zich gewend tot de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en tot het stedenbouwkundig bureau van Ir. Zandvoort te Hendrik-Ido-Ambacht (belast met de opstelling van het bestemmingsplan), met het verzoek het oude bomenbestand in de dorpskern in te passen in de regelingen die voortvloeien uit de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht. Er werd van die zijde, als voorbereiding op een gedetailleerde uitwerking van een bestemmingsplan voor het beschermde gebied, een zeer zorgvuldige fotografische documentatie opgezet waarvan te hopen is, dat zij in het dorp zelf blijvend te raadplegen zal zijn.

Als afgevaardigde van de stichting 'Zaanstreek-Waterland', waarin het bestuur van 'Oud Broek' met twee leden vertegenwoordigd is, nam de voorzitter deel aan de vergaderingen van de Streekplancommissie Waterland, in de werkgroep Recreatie en Natuurbescherming, waarvan dit jaar het eindrapport gereed kwam.

De gemeente werd gevraagd de inscripties op de beide gedenkstenen in het gebouw der O.L. School beter leesbaar te maken door de letters zwart te schilderen, waarop een toezegging werd ontvangen, en het hoofd der school werd door het bestuur geattendeerd op de Nationale Bomenplantdag in maart, die het komende jaar extra betekenis zal krijgen doordat 1970 het 'natuurbeschermingsjaar' zal worden.

PUBLIKATIES

Voor een uitgave 'Broek in oude ansichten', waarmee beoogd werd in nog breder kring belangstelling en bewondering te wekken voor het eigen dorpskarakter, werd een keuze gedaan van ca. 75 meest oude ansichten en foto's uit het bezit van de vereniging, aangevuld uit andere verzamelingen. Er werden met een uitgever reeds besprekingen gevoerd, die echter door de langdurige ziekte van de penningmeester nog niet tot definitief resultaat konden leiden.

Intussen verscheen, echter niet als verenigingsuitgave, een artikeltje van de hand van de secretaris over de bouwgeschiedenis van de beroemde koepel van de familie Bakker. Deze koepel, bezocht door vele vorsten, stond vroeger aan het Havenrak, tot hij omstreeks 1840 werd afgebroken, en verscheept naar Zaandijk, waar onderdelen ervan werden toegepast aan het woonhuis van de toenmalige burgemeester Mr. Dirk Donker. (Bulletin van de Kon. Ned. Oudheidkundige Bond 1969 p.90-92). Voor belangstellende leden is er een aantal overdrukken beschikbaar.

COLLECTIE

De bescheiden documentaire verzameling van de vereniging onderging wederom enige uitbreiding. Daaronder was een gewaardeerd geschenk van de burgemeester: een boek door A.W. Rasmussen, Hollaenderbyen og Store Magleby Kirke. Dit is een in het Deens verschenen beschrijving van het eiland, waar in de 16de eeuw een Nederlands dorp werd gesticht ter stimulering van de agrarisch-economische ontwikkeling van dat gebied. Volgens algemene opinie zouden dit Waterlandse boeren geweest zijn. Helaas worden daarvoor geen historische bronnen genoemd; de in

Boerderij achter het Havenrak, nu aan het nieuwe parkeerterrein gelegen, vóór de restauratie die in 1969 een begin kreeg.

Vereniging Oud Broek in Waterland / Jaarverslag 1969

het werk afgedrukte naamlijsten der kolonisten schijnen deze overleveringen niet te bevestigen. Het zou voor de geschiedenis van onze streek van belang zijn naar de historische toedracht een gedegen onderzoek in te stellen.

Een zeldzame aanwinst was de tekening, die wij ten geschenke mochten ontvangen van de heer C.R.H. Groenewoud te Monnickendam. Het is een gezicht over het Havenrak naar de kerk, van de Broekermeerdijk af getekend, uit het jaar 1782. De tekenaar, wiens initialen wij zullen moeten lezen in de letters D.A.D. onderaan het blad, heeft zich vrij nauwkeurig gehouden aan het voorbeeld van zijn oudere collega Cornelis Pronk, die het dorp van dezelfde zijde tekende, Ao. 1730. Mevrouw Dr. N.C. Rümke-Bakker, thans wonende te Amsterdam, maar met haar vroegere woonplaats Broek in het hart, schonk de vereniging opnieuw een aantal historische zaken: gedrukte gelegenheidsverzen op de aanleg van het kerkhof (1831), de aanleg van de nieuwe rijweg (1858) en de vestiging van de kaas- en botermarkt (eveneens uit 1858), enz. Bovendien een exemplaar van Broek in Waterland geschetst in een Dichtstukje, uit 1838, dat vermoedelijk van de hand van dezelfde Simon Kok is, die ook de andere boekjes op zijn naam heeft staan.

Na het afsluiten van het vorige jaarverslag ging het bestuur tot een betrekkelijk grote aankoop over, die hier niet onvermeld mag blijven. Uit particulier Waterlands bezit kon een partij van 500 17de-eeuwse grote glazen kralen verworven worden, van het type, dat vroeger in Waterland en de Zaanstreek algemeen gebruikt werd bij de versiering van de symmetrisch aangelegde tuintjes. Het is de bedoeling deze witte en zwarte kralen t.z.t. toe te passen bij de aanleg van zo'n oud stijltuintje. Voor hetzelfde doel werd ook een achttiende-eeuws natuurstenen voetstuk aangekocht.

PERSONALIA

Nog steeds maakt de vereniging een gestadige groei door. Het ledenaantal bedroeg per 31 december 1969: 126.

Op de algemene ledenvergadering van 15 januari 1968 trad de heer W. van Bree, die sinds de oprichting zitting had in het bestuur, als zodanig af. Hij werd opgevolgd door de heer R. Plas, zodat de samenstelling van het bestuur thans als volgt is:

J.P. Mars, voorzitter

J.W. Niemeijer, secretaris. De Erven 26, tel. 477

A.P. Bruigom, penningmeester. Havenrak 1.

J.J. van der Sluys, ledenadministratie, Dorpsstraat 14, tel. 375

Mevr. N.N. de Boer-Tinkelenberg

R. Plas

J. van der Snoek

J. Visser

FINANCIEN

De vereniging opende een eigen rekening bij de Coöp. Raiffeisenbank te Broek in Waterland (giro nr. van de bank: 203106), waarop in het vervolg bij voorkeur de contributies zullen worden ontvangen.

Vereniging Oud Broek in Waterland / Jaarverslag 1969

VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Balans per 31 december 1969

<u>Liquide middelen</u>		<u>Reserve</u>	
Bank	f 1.467,72	Broek in oude ansichten	f 1.900,--
kas	f 257,63	Vooruit ontvangen contributies 1970	f 40,--
<u>Activa</u>		<u>Kapitaal</u>	
Tentoonstellings- materiaal	f 555,97	Te betalen kosten over 1969	f 21,90
Afschrijving 1969	f 190,--	1.1.1969	f 186,57
	f 365,97	Verlies 1969	f 24,65
Te ontvangen posten	f 32,50		f 161,92
	f 2.123,82		f 2.123,82

Overzicht van baten en lasten over 1969

1. Subsidie Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatsch. Werk	f 1.500,--	4. Bijdragen restauraties	f 267,--
2. Contributies en donaties	f 657,50	5. Bijdragen aanschaf van bomen	f 100,--
3. Verkoop Catalogi en diverse inkomsten	f 390,23	6. Aankoop tuinornamenten	f 800,--
		7. Bijeenkomsten; excursies	f 147,--
		8. Catalogi, porti en andere kantoorkosten	f 517,98
		9. Verzekeringen, contributies enz.	f 162,45
		10. Aanschaf expositie- materiaal	f 190,--
		11. Tentoonstellingskosten	f 323,53
		12. Documentatie-materiaal	f 41,--
		13. Diverse kosten	f 23,42
Nadelig saldo	f 24,65		
	f 2.572,38		f 2.572,38

Kerkplein 2, nog omringd door bomen.

Ook dit is een monument: 150 jaar oude beuken van de tuinaanleg bij het huis van D.W. Ditmarsch, thans de begraafplaats.

Voorkant:

De achterzijde van het huis Roomeinde 32, dat in het verslagjaar werd verbouwd.

